

ALISHER NAVOIYNING O'ZBEK XALQI MA'NAVIY DUNYOSINING SHAKLLANISHIDAGI XIZMATLARI

Tursunova Nargiza Davronovna

Annotatsiya. Mazkur maqolada Alisher Navoiyning o'zbek xalqi ma'naviy dunyosining shakllanishi va taraqqiyotidagi beqiyos xizmatlari tahlil qilinadi. Buyuk mutafakkirning adabiy merosi, axloqiy-falsafiy qarashlari, insonparvarlik g'oyalari hamda milliy o'zlikni anglash jarayonidagi roli yoritiladi. Navoiyning asarlarida ilgari surilgan komil inson konsepsiyasi, adolat, saxovat, mehr-oqibat, ilm-ma'rifatga intilish kabi qadriyatlar o'zbek xalqining ma'naviy qiyofasini shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qilgani asoslab beriladi. Shuningdek, mutafakkirning ona tiliga e'tibori va turkiy tilning adabiy maqomini yuksaltirish borasidagi sa'y-harakatlari milliy madaniyat va ma'naviyat taraqqiyotiga qo'shgan ulkan hissasi sifatida baholanadi.

Kalit so'zlar: Alisher Navoiy, ma'naviyat, komil inson, insonparvarlik, milliy o'zlik, turkiy til, axloqiy qadriyatlar.

KIRISH

Har bir xalqning ma'naviy qiyofasi uning tarixiy taraqqiyoti, madaniy merosi va buyuk mutafakkirlari faoliyati bilan chambarchas bog'liqdir. O'zbek xalqi ma'naviy dunyosining shakllanishida ulkan hissa qo'shgan siymolardan biri Alisher Navoiy hisoblanadi. U nafaqat buyuk shoir va adib, balki davlat arbobi, ma'rifatparvar mutafakkir va insonparvarlik g'oyalarini targ'ib etgan ulug' ma'naviyat targ'ibotchisi sifatida tarixda muhim o'rin egallaydi.

Alisher Navoiy ijodi va faoliyati Sharq uyg'onish davrining yuksak ma'naviy qadriyatlarini o'zida mujassam etgan. Uning asarlarida inson qadr-qimmati, adolat, saxovat, mehr-oqibat, ilm-ma'rifatga intilish va jamiyatda ezgulikni qaror toptirish g'oyalari ilgari surilgan. Bu g'oyalar o'zbek xalqi ma'naviy dunyosining shakllanishida muhim o'rin tutgan [1].

Navoiy yashagan davr ijtimoiy-siyosiy jihatdan murakkab bo'lishiga qaramay, u o'z ijodi orqali jamiyatni ma'naviy yuksalishga chorlagan. Uning asarlari insonni komillikka intilishga undaydi, ruhiy poklik va axloqiy barkamollikni targ'ib qiladi. Shu sabab mutafakkir merosi bugungi kunda ham ma'naviy tarbiya manbai sifatida o'z ahamiyatini yo'qotmagan.

ASOSIY QISM

Alisher Navoiy o'zbek xalqi ma'naviy dunyosining shakllanishida eng avvalo adabiy merosi orqali ulkan ta'sir ko'rsatgan. Uning she'riyati va nasriy asarlarida ilgari surilgan g'oyalar insonni ezgulikka, adolatga va komillikka chorlaydi. Navoiy ijodi faqat badiiy qiymati bilan emas, balki ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati bilan ham alohida

ajralib turadi. Uning asarlarida inson ruhiyatining nozik jihatlari, hayot ma'nosi va axloqiy qadriyatlar chuqur falsafiy mushohada asosida yoritilgan.

Mutafakkirning "komil inson" haqidagi qarashlari o'zbek xalqining ma'naviy tafakkurida muhim o'rin tutadi. Navoiy komil insonni ma'rifatli, halol, saxovatli, adolatparvar va jamiyatga foyda keltiruvchi shaxs sifatida talqin etadi. Bunday fazilatlar xalq ongida ma'naviy ideal sifatida qaror topgan. Uning fikricha, insonning haqiqiy kamoloti ilm va axloqiy poklik uyg'unligida namoyon bo'ladi.

Navoiy ijodida insonparvarlik g'oyalari alohida o'rin egallaydi. U insonni millat, din yoki ijtimoiy mavqeidan qat'i nazar qadrlash g'oyasini ilgari suradi. Bu qarashlar jamiyatda o'zaro hurmat va bag'rikenglik muhitini shakllantirishga xizmat qilgan. Insonparvarlik g'oyalarining keng targ'ib etilishi o'zbek xalqining ma'naviy qiyofasida mehr-oqibat va muruvvat kabi fazilatlarining mustahkamlanishiga olib kelgan.

Alisher Navoiy adolat g'oyasini jamiyat taraqqiyotining asosiy mezoni sifatida ko'rsatadi. Uning fikricha, adolat hukm surgan jamiyatda inson qadr-qimmatini yuksaladi va ijtimoiy barqarorlik ta'minlanadi. Bu g'oya xalq ongida adolatni oliy qadriyat sifatida qaror topishiga xizmat qilgan.

Mutafakkir saxovat va muruvvatni insoniy fazilatlarining eng oliy ko'rinishlaridan biri sifatida talqin etadi. Uning asarlarida saxovat jamiyatdagi mehr-oqibat va hamjihatlikni mustahkamlovchi kuch sifatida ko'rsatiladi. Bu g'oya o'zbek xalqining ijtimoiy hayotida xayriya, yordam va hamkorlik an'alarining shakllanishiga ta'sir ko'rsatgan.

Alisher Navoiyning ma'naviy merosida ilm-ma'rifatga intilish alohida ahamiyat kasb etadi. U ilmni inson kamolotining eng muhim omili sifatida baholaydi. Navoiy ilmli inson jamiyat taraqqiyotiga xizmat qilishini ta'kidlaydi. Bu g'oyalar xalq ongida ilmga hurmat va ma'rifatga intilish qadriyatlarini mustahkamlagan.

Mutafakkirning ona tiliga bo'lgan e'tibori ham milliy ma'naviyat shakllanishida muhim o'rin tutadi. Navoiy turkiy tilning boy va ifodali imkoniyatlarini namoyon etib, uni adabiy til sifatida yuksak maqomga ko'tardi. Bu jarayon milliy o'zlikni anglash va madaniy mustaqillikni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etdi. Ona tilining nufuzini oshirish xalqning ma'naviy birligini mustahkamladi.

Navoiy asarlarida do'stlik, sadoqat va vafodorlik g'oyalari ham keng yoritilgan. Bu fazilatlar insonlar o'rtasidagi ishonch va hamjihatlikni mustahkamlovchi ma'naviy qadriyatlar sifatida talqin etiladi. Mutafakkir do'stlikni insoniylik mezoni sifatida ko'rsatadi.

Alisher Navoiy ijodi xalq og'zaki ijodi va adabiy an'alar rivojiga ham kuchli ta'sir ko'rsatdi. Uning asarlari xalq tiliga yaqinligi va obrazlilik bilan ommalashdi, natijada ma'naviy qadriyatlar keng ommaga singib bordi. Bu jarayon milliy ma'naviyatning mustahkamlanishiga xizmat qildi.

Navoiy merosi bugungi kunda ham yosh avlodni ma'naviy barkamollik ruhida tarbiyalashda muhim manba hisoblanadi. Uning g'oyalari zamonaviy jamiyatda insoniylik, bag'rikenglik va ma'rifatparvarlik qadriyatlarini mustahkamlashga xizmat qilmoqda.

XULOSA VA MUNOZARA

Alisher Navoiy o'zbek xalqi ma'naviy dunyosining shakllanishida beqiyos xizmat ko'rsatgan buyuk mutafakkir hisoblanadi. Uning adabiy merosi, insonparvarlik g'oyalari, adolat va saxovat haqidagi qarashlari xalq ma'naviy qiyofasining shakllanishiga chuqur ta'sir ko'rsatdi.

Mutafakkir ilgari surgan komil inson konsepsiyasi, ilm-ma'rifatga intilish, mehr-oqibat va bag'rikenglik g'oyalari o'zbek xalqining ma'naviy qadriyatlari sifatida qaror topdi. Ona tilining nufuzini oshirish va turkiy tilni rivojlantirish borasidagi sa'y-harakatlari milliy o'zlikni anglash jarayoniga katta hissa qo'shdi.

Demak, Alisher Navoiyning ma'naviy merosi nafaqat tarixiy ahamiyatga ega, balki bugungi kunda ham jamiyatni ma'naviy yuksalishga chorlovchi muhim manba sifatida o'z ahamiyatini saqlab qolmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Navoiy A. Mahbub ul-qulub. Toshkent, 2006.
2. Navoiy A. Xamsa. Toshkent, 2005.
3. Hayitmetov A. Alisher Navoiy ijodiy merosi. Toshkent, 1991.
4. Karimov N. Alisher Navoiy va ma'naviyat masalalari. Toshkent, 2001.
5. Qayumov A. Navoiy va milliy tafakkur. Toshkent, 2005.
6. Rustamov E. Alisher Navoiy badiiy tafakkuri. Toshkent, 2008.